Кобзар Степан Пасюга, вчитель Єгора Мовчана. Помер з голоду у 1933 р.

Голос народу

1932–1933 років

Україно моя,
Хліборобна.
Москві хліб віддала,
А сама голодна.

В 32-му году
Люди їли лободу.
В 33-му году
Стали мерти на ходу.

Кобзар Єгор Хомич Мовчан, 1965 р.

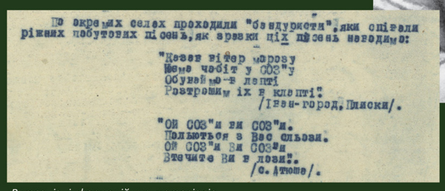
По окремих селах проходили "бандуристи", які співали
ріжних побутових пісень, як зразки цих пісень наводимо:

"Дзвон вітер морозу
Нема чобіт у СОЗ"у
Обували-в лапті
Розтрощу їх в клапті"
/Ізен-город, Пинска/.

"Ой СОЗ"и ви СОЗ"и.
Польються з Вас сльози.
Ой СОЗ"и ви СОЗ"и
Втечите ви в лози".
/с. Атюше/.

Витяг із інформаційних матеріалів Бахмутського райкому КП(б)У, 1931 р.

Мати в СОЗі, батько в СОЗі,
Діти плачуть по дорозі,
Нема хліба, нема сала,
Тільки кіно та вистава,
А на хаті один куль,
Та й то кажуть, що куркуль.

Висить Ленін на стіні,
Посміхається мені.
Ще й показує рукою,
Куди йти за лободою.

Як Ленін умирав,
Сталіну приказував,
Щоб людям хліба не давав,
Сала не показував.

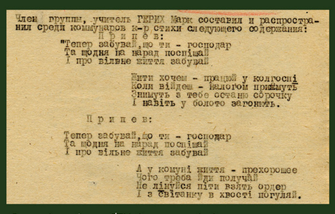
Члени групи, учитель ГЕРЕУ Марк составили и распростра-
нили среди кошкурцев к-р стихи следующего содержания:

Припев:

"Тепер забувай, що ти - господар
Та йдуть на марш поспішай
І про вільне життя забувай

Йти хочеш - прийдеш у колгосп
Коли відмов - відгоном пригнуть
Чинить з тебе сочиво сіточку
І навіть у болото загонить.

Припев:

Тепер забувай, що ти - господар
Та йдуть на марш поспішай
І про вільне життя забувай

А у комуні життя - прохорошее
Його треба йде получай
Не дійдеш піти рвать орехи
І з Сталіну в хвостї погулай.

Витяг із зведення ГПУ зі словами пісні, яку вчитель Марк Геріх написав та поширював серед односельців в с. Ревівка Кам'янського району Черкаської області, початок 1933 р.

Єгор Мовчан
ДУМА ПРО ГОЛОД

Послухайте, добрі люди,
Від краю до краю,
Як жилося і живеться,
Про все вам згадаю.

Як люди колись жили,
Мед-вино кружляли
Та на зібрання ходили,
В долоні плескали.

Все плескали у долоні:
— Ми діждались-таки волі,
А то було горе нам,
Що робили ми панам.

Так робили ми панам,
Що ніколи сісти,
А тепер собі ми робим,
Що нічого їсти.
Гей, гей! — що нічого їсти...

Ну, вже в тридцять другім році,
Як його діждали,
Знайшли люди дуже гарну
Справу з гарбузами.

Качанами, гарбузами
Перезимували,
Тридцять третього весни
Все-таки діждали.

В тридцять третьому году
Їли люди лободу,
Пухли люди із голоду —
Помирали на ходу.

Отощали усі люди,
Падали як мухи,
Кропивою-лободою
Не наповниш брюха...
Гей, гей! — не наповниш брюха...

Хліб качали-вимітали —
Весь народ сумує,
А «великий голова»
Мовби і не чує.

Він указа іздає:
— Продналог давайте,
Де хочете, там беріть,
Хоч з нігтів колупайте!

— Відкіль же ми почерпнем
На ці продналоги,
Хіба вийдем грабувати
При биту дорогу...

Ну, при битій при дорозі
Із «буксиру» люди.
Багатенько привчилося
До такого труду...
Гей, гей! — до такого труду...

Як наган узяв у руки,
Тоді він багатий,
Чоловіка оголив
Та й пішов проклятий.

А у СОЗі, при дорозі
Роздають макуху —
Хочеш жити — йди до СОЗу,
Бо впадеш без духу.
Гей, гей! — бо впадеш без духу.

Пролилися на Вкраїні
Великії сльози,
Як «великий голова»
Гнав народ у СОЗи.

Отаке-то, добрі люди,
Зчинилося лихо:
Побив голод мужиків —
Сидіть в СОЗі тихо...
Гей, гей! — сидіть в СОЗі тихо...

Дума записана у кобзаря Єгора Хомича Мовчана у 1967 р. Тоді ж кобзар згадував: «Біда мені була з цією думою у Харкові на базарі. Як заграв її, то мене якийсь агент ухопив за руку і почав тягти в міліцію. Спасиби, люди відбили. Хтось видер мене з його рук і швидко потяг з базару у город. Потім співав по селах у хатах, там свої, не видадуть. Плакали жінки, слухаючи думу, бо в ній свята правда».

Навіть у той страшний, трагічний час український народ не загубив притаманні йому гумор, іронію, сарказм: він сміявся над сталінськими мерзотниками, над їхніми даремними зусиллями поневолити вільну душу народу, над «вождями» – Леніним і Сталіним та їх утопічними ідеями. Народний сміх крізь криваві сльози (як це часто траплялося в його історії), був єдиною зброєю українців, нащадків тих козаків, що вміли сміятися над своїми ворогами навіть будучи посаженими на палю чи зачепленими гаком під ребро, як легендарний Байда.

Оповідки, прислів'я, приказки, анекдоти, співанки, частівки – ставали однією із форм спротиву тоталітарній реальності. Серед тогочасних творів усної народної творчості були і тужливо-розпачливі і сповнені глибокого філософсько-життєвого змісту, але були й насмішкувато-іронічні й уїдливо-саркастичні, так властиві для української душі.

Усна народна творчість завжди була неписаним підручником життя, виховуючи покоління українців у межах національної культурної стихії, системи традиційних цінностей, зберігала в закодованій формі історичний досвід. Та це не єдина функція народного фольклору.

«*В роки Голодомору особливо характерною з-поміж інших була функція духовного захисту нації, коли усне народне слово залишалося чи не єдиним засобом протесту геноцидові; ця функція разом з функцією історичної пам'яті закладали основу для відродження нації в майбутньому*», — вважає дослідник Т. Конончук.

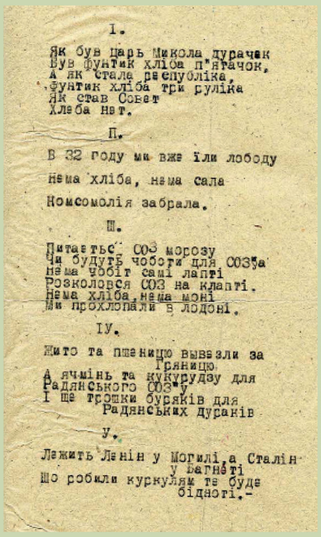
I.
Як був царь Микола дурачок
Був фунтик хліба п'ятачок,
А як стала республіка,
Фунтик хліба три рублка
Як став Совєт
Хлєба нет.

II.
В 32 году ми вже їли лободу
Нема хліба, нема сала
Комсомолія забрала.

III.
Питаєтьс' СОЗ морозу
Чи будуть чоботи для СОЗа
Нема чобіт самі лапті
Розколовся СОЗ на клапті.
Нема хліба, нема мані
Ми прохлопали в лодоні.

IV.
Жито та пшеницю вивезли за границю
А ячмінь та кукурудзу для Радянського СОЗ"у
І ще трошки буряків для Радянських дурачків

V.
Лежить Ленін у Могилі, а Сталін у багнеті
Що робили куркулям те буде бідноті.-

Частівки про причини голоду, які завідуючий Копанівської семилітньої школи Цабенко читав учням. Дніпропетровська обл., 1932 р.